

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

ОСПИВА АЛЛА АНАСТАСІЇВНА

УДК 338.432:631.155

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському національному університеті садівництва Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
МАЛЬОВАНИЙ Михайло Іванович,
Уманський національний університет садівництва,
проректор з науково-педагогічної роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
МОГИЛЬНИЙ Олексій Миколайович,
Науково-дослідний інститут продуктивності АПК
Міністерства розвитку економіки, торгівлі та
сільського господарства України, головний науковий
співробітник відділу соціально-трудових відносин,
розвитку та аналітики статистичної звітності сільських
територій

доктор економічних наук, професор
КАЛАШНІКОВА Тетяна Вікторівна,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, Міністерство освіти і науки
України, професор кафедри економіки підприємства та
менеджменту

Захист відбудеться «29» грудня 2020 р. об 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.350.01 у Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 2-й поверх, к. 212.

Автореферат розісланий «27» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Шпикуляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Державне регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва за ринкових умов господарювання є необхідним атрибутом формування передумов для створення сильної та незалежної економіки, що ґрунтується на засадах конкурентних переваг. При цьому державне регулювання сільського господарства є ключовим фактором для забезпечення еквівалентних відносин як на внутрішньому ринку сировини та продовольства між суб'єктами господарювання, так і на зовнішніх ринках, необхідного рівня продовольчої безпеки держави та добробуту населення. Відповідно недооцінка значення, функцій і ролі інституту державного регулювання сільськогосподарського виробництва, як правило, призводить до зниження конкурентоспроможності національних товаровиробників, занепаду окремих виробництв, поширення руйнівних міжгалузевих дисбалансів і витіснення вітчизняної продукції із зовнішніх ринків.

Раціональні й ефективні форми, дієві механізми та інструменти провадження державного регулювання сільськогосподарського виробництва мають бути спрямовані на виконання пріоритетних завдань стратегії розвитку економіки держави та відповідати запитам господарюючих суб'єктів сільськогосподарських виробників аграрного сектору, спонукаючи їх до функціонування на умовах інноваційності й ефективності з дотриманням засад збалансованого розвитку. Уваги потребують усі складові організаційно-економічного механізму державного регулювання, особливо фінансові. Адже застосування різноманітних і доступних стимулюючих інструментів дає можливість створити своєрідне «коло фінансової підтримки», здатне формувати передумови взаємовигідної співпраці товаровиробників, галузевих самоврядних організацій аграрної сфери та держави.

Саме тому питання форм, методів та особливостей механізмів й інструментарію реалізації державного регулювання сільськогосподарського виробництва завжди залишається на часі та знайшло висвітлення у доробках багатьох дослідників, серед яких П. Гайдуцький, М. Дем'яненко, Т. Калашнікова, Ю. Лузан, Ю. Лупенко, О. Могильний, Г. Черевко та багато інших. Окреслення пріоритетних напрямів провадження державного регулювання та підтримки досліджуваної сфери діяльності на підставі аналізу стану реалізації угоди про Асоціацію між Україною та ЄС здійснюють В. Андрійчук, Л. Барабаш, П. Бечко, О. Бородіна, М. Булат, О. Захарчук, М. Кропивко, М. Малік, М. Мальований, В. Месель-Веселяк, Р. Минів, О. Непочатенко, Г. Рябенко, Л. Смолій, С. Урба, Д. Черніков, О. Шпикуляк, О. Шпичак, С. Юшин та інші вчені.

Проте, незважаючи на множинність і глибину проведених досліджень, питання державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва не втрачає актуальності, адже з року в рік змінюються не лише умови провадження діяльності аграріїв, а й парадигма фінансових пріоритетів держави в контексті поглиблення міжнародних інтеграційних зв'язків, втрати традиційних ринків збуту, глобалізації агропродовольчих ринків, загострення конкурентної боротьби, урізноманітнення форм протекціонізму розвиненими економіками світу тощо. Тому виникає цілком обґрунтована потреба в пошуку нових адаптивних підходів державного регулювання, які б сприяли виведенню сільськогосподарського

виробництва на якісно новий рівень конкурентоспроможності та збалансованого функціонування.

Згадані особливості, актуальність обраної для дослідження проблеми та потреба в удосконаленні теоретико-методичних підходів до державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах трансформаційної економіки України й мінливої кон'юнктури внутрішніх і зовнішніх агропродовольчих ринків зумовили вибір теми наукового пошуку, його мету, завдання, об'єкт і предмет.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась у межах науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (0116U003210), де здобувачем проведено аналіз функціонування діючої моделі державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва та сформовано модель комбінованого механізму державного регулювання розвитку малих сільськогосподарських виробників на найближчу перспективу з урахуванням світових тенденцій у досліджуваній сфері діяльності.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування та систематизація теоретико-методичних засад провадження державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва, що сприяло формуванню комбінованого механізму його реалізації в умовах трансформаційної економіки України.

Досягнення окресленої мети зумовило визначення та вирішення низки завдань, зокрема:

- з'ясувати соціально-економічну природу і сутність державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва;
- означити використовувані інструменти провадження державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва;
- охарактеризувати діючі механізми реалізації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва;
- узагальнити пріоритетні напрями реалізації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні;
- розкрити складові системи державного регулювання сільськогосподарського виробництва в Україні;
- оцінити результати реалізації діючих в Україні механізмів державного регулювання сільськогосподарського виробництва;
- окреслити особливості взаємодії інструментів державної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва в площині державного регулювання;
- запропонувати напрями посилення податкової складової в державному регулюванні розвитку сільськогосподарського виробництва;
- розробити модель економічного механізму державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади та практичні підходи до державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою проведеного дослідження стали базові постулати економічної думки різних наукових шкіл, а також наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків з приводу визначення ролі й оцінки результатів провадження державного регулювання сільськогосподарського виробництва на теренах вітчизняної економічної системи.

Досягнення поставленої мети та виконання завдань уможливило використання низки спеціальних і загальнонаукових методів дослідження. Зокрема, з переліку загальнонаукових були застосовані: під час вивчення змінювання поглядів і думок щодо сутності досліджуваної проблематики – діалектичний метод; метод синтезу – для формування ключового понятійного апарату; метод аналізу було використано у процесі опрацювання наявних і виокремлення актуальних функцій і принципів провадження державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва; метод індукції сприяв узагальненню результатів і формуванню висновків і пропозицій проведеного наукового пошуку.

Зі спеціальних методів наукового дослідження під час виконання роботи послуговували: метод вертикального аналізу – для визначення ваги державної підтримки, як пріоритетного інструменту державного регулювання, у ВВП держави; метод горизонтального аналізу – з метою оцінки динаміки фінансування діяльності сільськогосподарських виробників з бюджету; метод кореляційно-регресійного аналізу уможливив виокремлення ключових категорій сільськогосподарських виробників – перспективних об'єктів державного регулювання; нормативний використано для побудови моделей пропонованих механізмів фінансового регулювання та комбінованого механізму державного регулювання діяльності малих сільськогосподарських виробників.

Інформаційну основу дисертаційного дослідження склали законодавчі й інші нормативно-правові акти України, монографії та інші оприлюднені результати наукових пошуків вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, звіти й аналітичні записки Національного банку України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Рахункової палати України, науково-дослідних установ, державних служб України – статистичної, податкової.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні теоретико-методичних основ і результатів здійснення державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні та розробленні рекомендацій з оптимізації механізмів його функціонування відповідно до сучасних економічних тенденцій і процесів на внутрішньому та зовнішніх агропродовольчих ринках. Основні результати дослідження мають наступний характер:

удосконалено:

- методичний підхід до здійснення державного регулювання діяльності малих сільськогосподарських виробників на основі комбінованого механізму використання його інструментів економічного (опосередкованого) впливу на господарюючих суб'єктів і учасників територіальних виробничих кластерів. Реалізація авторського

підходу на відміну від раніше запропонованих стимулюватиме розвиток кооперації і кластерів та збільшення обсягів виробництва екологічно чистої та органічної сільськогосподарської продукції;

- концептуальні основи організації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в частині обґрунтування механізмів удосконалення інституційного середовища й інфраструктурно-інформаційного забезпечення формування регіональних кластерних структур на умовах залучення та послідовного поєднання інструментів страхування і кредитування, а малих сільськогосподарських виробників за допомогою мікрострахування та мікрокредитування. Практична реалізація окресленого підходу сприятиме підвищенню ефективності державного регулювання за рахунок отримання синергетичного ефекту від взаємодії та зростання конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників;

- тлумачення сутності поняття «державне регулювання сільськогосподарського виробництва» у частині використання витратного підходу, відповідно до якого це бюджетні витрати на формування та реалізацію інституційних умов і механізмів розвитку окремих видів чи організаційно-правових форм сільськогосподарської діяльності для досягнення економічних, екологічних, соціальних та інших безпекових цілей держави. Авторський підхід до трактування дозволяє визначити результативність бюджетних витрат на здійснення державного регулювання з погляду досягнення визначених цілей відповідними програмами, а провадження останнього на умовах селективності передбачає вибірковість об'єктів відповідно до впливу реципієнтів – господарюючих суб'єктів на досягнення цілей держави; практична реалізація даного принципу дозволить враховувати середньо- й довгострокові потенційні мультиплікаційні ефекти та підвищити результативність суспільних витрат;

дістали подальшого розвитку:

- пропозиції щодо систематизації механізмів та інструментів, що використовуються у процесі державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва. Сформовано п'ять основних видових груп регулювання: економічні, фінансові, правові, інвестиційні та бюджетні, гармонійне поєднання яких стимулюватиме й оптимізуватиме розбудову не лише аграрного сектору, а й економіки держави на умовах збалансованості та сталого прогресу;

- обґрунтування та визначення ключових позитивних і негативних ознак функціонування діючих механізмів державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва, що сформувалися під час імплементації зарубіжного досвіду, особливо країн-членів Європейського Союзу;

- оцінка результатів використання державної підтримки як пріоритетного інструменту реалізації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні. Водночас з'ясовано, що подальше удосконалення цього інституту має здійснюватися на умовах автентичності підходів і потреби врахування особливостей агропромислового потенціалу, передусім зміни природно-кліматичного середовища регіонів, що спонукає до застосування екологічно адаптивніших складових механізмів державного регулювання досліджуваної галузі;

- теоретичні підходи до окреслення основних фінансових складових державного регулювання сільськогосподарського виробництва (кредитування, оподаткування, страхування), як перспективних важелів стимулювання діяльності виробників на засадах збалансованого сільського розвитку. Уведення в широку практику сільськогосподарських товаровиробників вказаних інструментів дозволить збалансувати та гармонізувати розвиток усіх підгалузей, видів і організаційно-правових форм аграрного виробництва, що сприятиме досягненню позитивних тенденцій, спрямованих на формування сприятливого соціального, фінансово-кредитного й інституційного середовища загалом;

- підходи до обґрунтування пропозицій щодо використання непрямих податкових методів державного регулювання розвитку малих сільськогосподарських підприємств у частині ідентифікації вимог і критеріїв, що сприятиме детінізації сільськогосподарського виробництва;

- визначення пріоритетності державного регулювання малих форм сільськогосподарського виробництва із застосуванням прийомів економіко-математичного моделювання щодо рівня впливу на них певних інструментів з метою покращення показників діяльності базового сектора національної економіки й оцінювання їх внеску в збалансований розвиток сільських територій. Реалізація зазначених пріоритетів сприятиме підвищенню інтегральної ефективності використання бюджетних коштів.

Практичне значення одержаних результатів аргументується можливостями використання одержаних результатів наукового пошуку при розробленні рекомендацій з оптимізації механізмів державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва та сільських територій. Напрацювання, сформовані під час проведення дослідження, використовуються Уманською районною радою у процесі підготовки та провадження програмно-цільового методу бюджетування (довідка № 238/01-6 від 10.08.2020 р.); напрями розвитку територій за рахунок створення територіальних виробничих кластерів використано Осіївською сільською радою Вінницької області (довідка № 119 від 18.08.2020 р.); пропозиції щодо організації діяльності територіальних виробничих кластерів взято за основу при розробці стратегії розвитку підприємства ТОВ «СЕРВІСАГРО-УМАНЬ» (довідка № 146 від 14.07.2020 р.); теоретичні напрацювання та уточнення знайшли використання у навчальному процесі Уманського національного університету садівництва при викладанні дисциплін «Історія економіки та економічної думки», «Економічна теорія», «Макроекономіка» (довідка № 01-10/656 а від 17.08.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, спрямовані на практичну оптимізацію механізмів реалізації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих досліджень дисертанта.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертаційного

дослідження були апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених» (м. Умань, 27 січня 2009 р.); «Ефективність бізнесу в умовах трансформаційної економіки» (м. Сімферополь, 29–31 травня 2009 р.); «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 5–6 червня 2009 р.); «Розвиток аграрного виробництва в умовах світової аграрно-економічної кризи» (м. Київ, 9 липня 2009 р.); Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин (м. Умань, 20–21 травня 2010 р.); «Важелі і механізми формування сталого розвитку економіки в умовах світової глобалізації» (м. Тернопіль, 9–10 грудня 2010 р.); «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 19–20 травня 2011 р.); «Розвиток підприємницької діяльності в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів» (м. Херсон, 18–19 квітня 2019 р.); «Підсумки наукової роботи за 2014–2019 рр.» (м. Умань, 14–15 травня 2019 р.); «Економіко-правові детермінанти розвитку агропромислового комплексу» (м. Умань, 16 травня 2019 р.); «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 30–31 травня 2019 р.); «Современная аграрная экономика: наука и практика» (г. Горки, Беларусь, 24–25 мая 2019 р.); «Man and environment, trends and prospects» (м. Токіо, Японія, 10–11 лютого 2020 р.); «Actual aspects of development in the context of globalization» (м. Флоренція, Італія, 23–24 березня 2020 р.); «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки» (м. Одеса, 26 березня 2020 р.); «Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Херсон, 16–17 квітня 2020 р.); «Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю» (м. Полтава, 23 квітня 2020 р.); «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення» (м. Умань, 2–3 червня 2020 р.); «Актуальні проблеми економіки, управління та права в умовах глобальних викликів сьогодення» (м. Київ, 12 червня 2020 р.); «Всеукраїнська наукова конференція молодих учених і науково-педагогічних працівників» (м. Умань, 16 червня 2020 р.); «Актуальні проблеми розвитку фінансової системи України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» (м. Херсон, 22 червня 2020 р.); «Стан та тенденції розвитку економіки, обліку, фінансів і права» (м. Полтава, 9 липня 2020 р.); «Економічна політика держави в умовах трансформаційних змін» (м. Одеса, 11 липня 2020 р.); «Економіка в контексті глобальних змін суспільства» (м. Дніпро, 18 липня 2020 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 37 наукових праць загальним обсягом 6,83 ум. друк. арк., у тому числі: 8 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави; 28 публікацій апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладений на 180 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертація містить 15 таблиць, 44 рисунки, 5 додатків. Список використаних джерел налічує 229 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі – «Теоретичні основи державного регулювання сільськогосподарського виробництва» – узагальнено теоретико-методичне підґрунтя функціонування державного регулювання в економічному механізмі держави, досліджено практиковані інструменти його реалізації.

Критичний аналіз наукових підходів до визначення сутності державного регулювання та його ролі в економіці держави сприяв формуванню авторського бачення даної дефініції. Отже, під державним регулюванням сільськогосподарського виробництва пропонується розуміти сукупність протекційних заходів сфери державного регулювання, спрямованих на створення фінансово безпечних умов провадження діяльності сільськогосподарськими виробниками на засадах конкурентних переваг з метою оптимізації умов і наслідків господарювання та формування належного рівня продовольчої безпеки країни.

На підставі аналізу основ функціонування державного регулювання, перелік принципів його реалізації було доповнено принципом селективності, що передбачає стимулювання розвитку «слабких» галузей і спрямування регулювання на виробників, що здійснюють найбільший вплив на розвиток економіки держави.

Означення функціонального спрямування державного регулювання розширено функцією формування конкурентних переваг, сутність якої полягає у створенні відповідних умов і використанні інструментів, що сприятимуть відновленню та діяльності проблемних і перспективних сфер і секторів сільськогосподарського виробництва з метою забезпечення гармонійного розвитку галузі в цілому.

Узагальнення системи використовуваних інструментів і механізмів реалізації державного регулювання сільськогосподарського виробництва дало можливість виокремити п'ять основних його видів: економічний, фінансовий, правовий, інвестиційний та бюджетний (рис. 1).

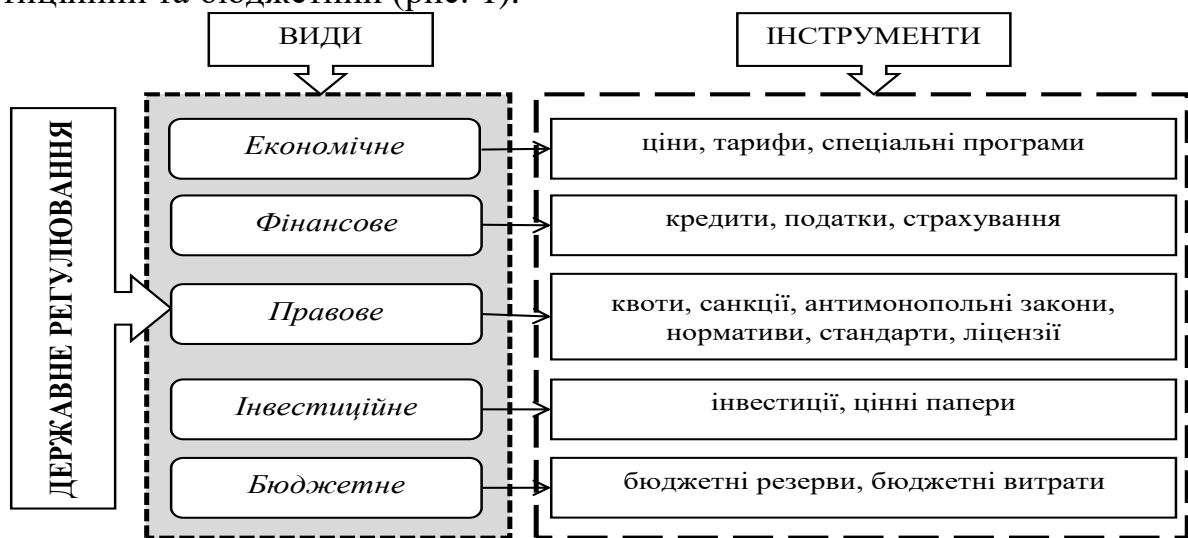

Рис. 1. Види й інструменти державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва

Джерело: розробка автора.

Саме поєднання означених видів та інструментів державного регулювання, здійснюване на умовах консолідації, сприятиме створенню безпечних, гарантованих державою умов провадження ефективної й успішної діяльності сільськогосподарськими виробниками.

Вивчення практикованих на вітчизняних теренах механізмів державного регулювання засвідчило превалювання інструментів прямого бюджетного фінансування у вигляді державної підтримки, що мають на меті спонукати до активного розвитку великих сільськогосподарських виробників.

Водночас зарубіжна практика державного регулювання сільськогосподарського виробництва зосереджена на стимулюванні малих виробників цієї галузі, маючи в пріоритеті підвищення якості сільськогосподарської продукції, екологічності її виробництва й експортоорієнтованості. Зокрема, серед активно застосовуваних у світі механізмів державного регулювання – розробка та провадження цільових програм, кредитна та страхова підтримка, пряма фінансова підтримка – субсидії, субвенції, дотації, а також спеціалізована система оподаткування.

В Україні практика державного регулювання сільськогосподарського виробництва сконцентрована виключно на прямому бюджетному фінансуванні та вузькоспеціалізованих державних цільових програмах. Крім того, значна обмеженість кола об'єктів регулювання, зокрема, спрямованість на великих виробників й ігнорування малих і середніх форм сільськогосподарського виробництва, спровокувала дисбаланси в розвитку галузі та сприяла погіршенню якості сільськогосподарської продукції.

У другому розділі – «Аналіз функціонування державного регулювання сільськогосподарського виробництва в Україні» – висвітлено умови, пріоритетні для сфери сільськогосподарського виробництва, де реалізація механізмів державного регулювання є найактивнішою, а також результати його провадження.

Аналіз динаміки обсягів надання прямого бюджетного фінансування сільськогосподарським виробникам у 2014–2018 рр. засвідчив у цілому негативні тенденції, хоча з 2016 р. відзначається вагоме зростання, що зумовлено долученням до бюджетного фінансування не лише великих виробників, але і фермерських господарств (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка бюджетного фінансування в рамках державного регулювання сільськогосподарського виробництва у 2014–2018 рр., млн грн

Джерело: дані Рахункової палати України.

Проте у 2018 р. спостерігається спадна динаміка, зумовлена зниженням активної участі виробників у програмах державного фінансування внаслідок забюрократизованості процесу одержання коштів.

Протягом досліджуваного періоду, як результат проваджуваного державного регулювання сільськогосподарського виробництва, спостерігаються значні дисбаланси розвитку галузі, зокрема, сфера рослинництва значно превалює над тваринництвом. При цьому протягом 1991–2019 рр. поголів'я великої рогатої худоби скоротилося на 21,9 млн голів, свиней – на 13,9 млн голів, овець і кіз – на 7,7 млн голів, поголів'я птиці – на 43,4 тис. голів. Однак, починаючи з 1991 р., відзначається зростання посівних площ зернових і зернобобових культур (+647 тис. га) і соняшника (+4327 тис. га); хоча значно зменшилися посівні площі під цукровими буряками (- 1336 тис. га) і насадженнями плодових і ягідних культур (- 617 тис. га), дещо менше – картоплі (-224 тис. га) й овочевих культур (-25 тис. га).

Зауважено на значних перспективах використання фінансових інструментів державного регулювання сільськогосподарського виробництва у банківському та страховому секторах. Зокрема, зниження облікової ставки Національного банку України позитивно позначилося на середньозваженій ставці за кредитними ресурсами, якими можуть скористатися сільськогосподарські виробники. Так, загальна сума виданих кредитів сільськогосподарським підприємствам зросла у 2018 р. на 27,51 млрд грн порівняно з 2013-м роком, а ставка за користування кредитними коштами впродовж 2013–2018 рр. – у 1,24 рази: з 14,3% у 2013 р. до 17,7% у 2018 р.

На окрему увагу заслуговує державна програма зі страхування сільськогосподарських ризиків. Її використання наразі може стати активною складовою державного регулювання, адже у 2018 р. відзначається збільшення кількості укладених договорів страхування порівняно з 2017 р. на 26%, хоча рівень страхових виплат в останні роки залишається низьким – 4,2–4,9%. Програма фінансування страхування сільськогосподарських ризиків за рахунок державного бюджету вже була в переліку пріоритетів державного регулювання, однак з 2009 р. її згорнуто, а протягом 2009–2012 рр. агрострахування мало суто формальний характер, як виконання обов'язкової умови для отримання кредитів і фінансових ресурсів за програмою заставних закупівель. Однак у 2018 р. лідерство на ринку страхування посіли договори страхування від повної загибелі плюс весняні заморозки (40,0% від усіх договорів). Нині недоліком страхової діяльності є невідповідність наявних страхових продуктів потребам сільськогосподарських виробників унаслідок відчутної зміни кліматичних умов.

Ефективним інструментом державного регулювання сільськогосподарського виробництва є оподаткування, хоча наразі сільськогосподарське виробництво залишилося фактично без дієвої податкової підтримки: існуюча 4 група єдиного податку, впроваджена після скасування фіксованого сільськогосподарського податку, характеризується доволі високим рівнем податкового навантаження. Однак основний недолік чинної системи оподаткування полягає у скасуванні спеціального режиму ПДВ, що давав змогу сільськогосподарським виробникам накопичувати значні суми коштів на спецрахунках з подальшим їх спрямуванням у виробничу

діяльність, що також сприяло зростанню сум сплачених податків (рис. 3).

Рис. 3. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва непрямим методом за рахунок функціонування спеціального режиму ПДВ у 2011–2016 рр., млрд грн

Джерело: за матеріалами Офісу з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України.

Незадовільну ефективність функціонування діючої в Україні моделі державного регулювання сільськогосподарського виробництва доводить і низька результативність показників. Зокрема, в останні роки відзначається: скорочення кількості малих сільськогосподарських підприємств, зниження рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності з 30,4% у 2015 р. до 13,5% у 2018 р.; індекс споживчих цін на сільськогосподарську продукцію протягом досліджуваного періоду стабільно перевищує аналогічний показник по промисловості; частка безробітного сільського населення зростає на 5,9 в.п.; частка загальних інвестицій, спрямованих у сільське господарство, за 2014–2018 рр. зменшилася на 0,5 в.п., а порівняння показників сукупної підтримки сільського господарства (у % до ВВП) в Україні та країнах Європейського Союзу відзначається сталою від'ємною динамікою. Відтак проваджуваний нині в Україні механізм державного регулювання сільськогосподарського виробництва є неефективним і потребує вдосконалення.

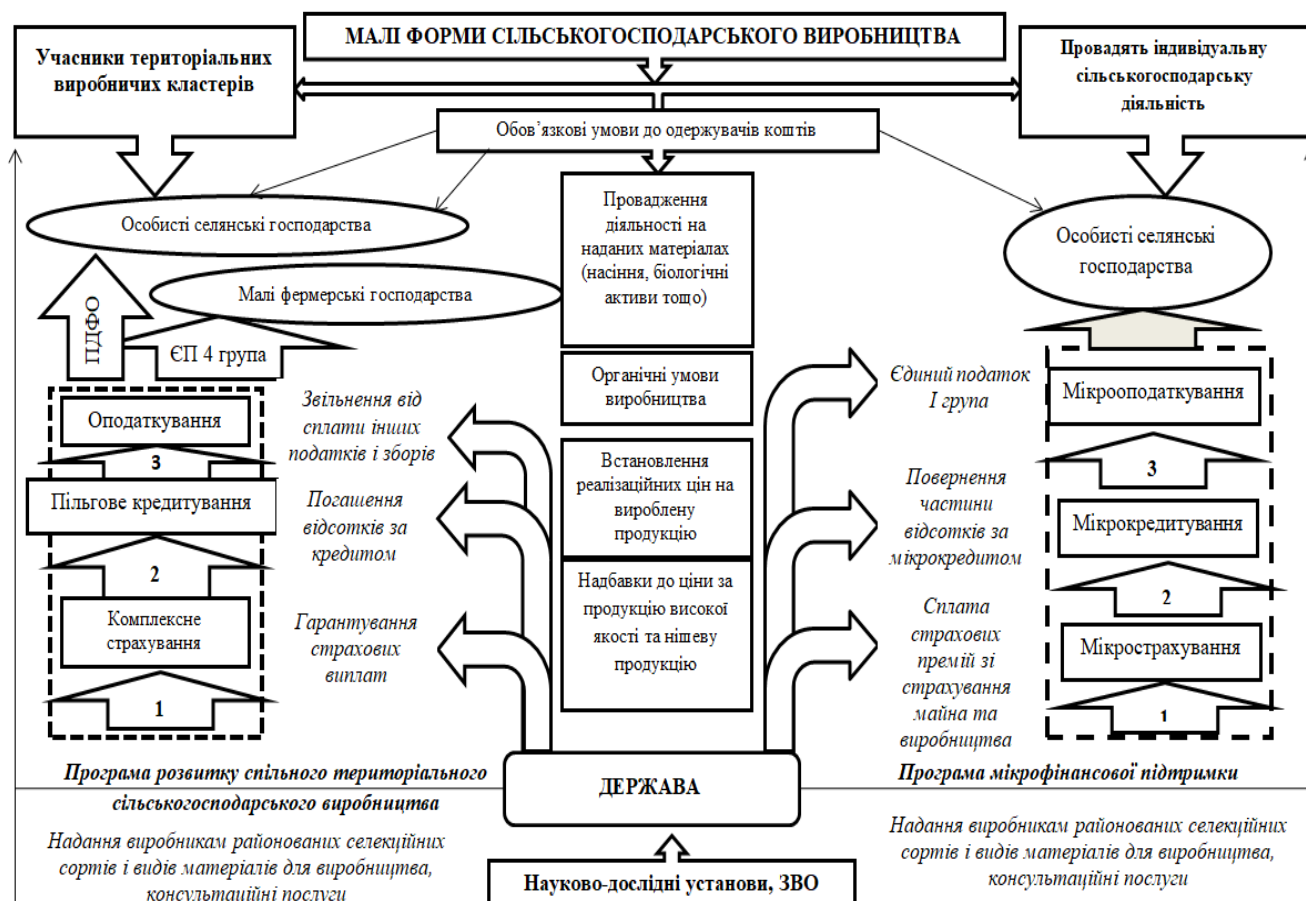
У третьому розділі – «**Напрями підвищення ефективності реалізації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні**» – висвітлено пріоритетні вектори перспективних дій держави у сфері регулювання нею розвитку сільськогосподарського виробництва.

Наразі однією з перспективних площин взаємодії держави та сільськогосподарських виробників є фінансова. Діяльність сільськогосподарських підприємств потребує великих обсягів коштів для забезпечення безперебійного функціонування процесу виробництва, що зазнає значного впливу різних форс-мажорних ситуацій, насамперед – природно-кліматичного характеру. І з цієї позиції особливої ваги набуває державне регулювання у форматі спеціального кредитування та страхування для учасників територіальних виробничих кластерів. При цьому діяльність малих сільськогосподарських виробників, що готові самостійно провадити діяльність на умовах, визначених державою, доцільно стимулювати за допомогою механізмів державного фінансового регулювання у сфері мікрокредитування та мікрострахування.

Дієвими є також податкові механізми державного регулювання сільськогосподарського виробництва. З даної позиції особисті селянські господарства, які провадять діяльність у межах територіальних виробничих кластерів, пропонуємо оподатковувати виключно податком на доходи фізичних осіб за прогресивними ставками оподаткування, з одночасним звільненням від інших податків і платежів; малих сільськогосподарських виробників, які працюють

індивідуально, доцільно оподатковувати як платників першої групи єдиного податку. Окремо слід вести оподаткування доходів не особи, а всього господарства, використовуючи податкову пільгу у вигляді неоподаткованого мінімуму, що має відповідати прожитковому мінімуму, та диференційовані, залежно від розміру місячного (річного) доходу, ставки податку. Платником єдиного податку також слід вважати особисте селянське господарство, а не окрему особу.

За результатами кореляційно-регресійного аналізу, державне регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва доцільно зосередити на малих формах сільськогосподарського виробництва, комбінований механізм державного регулювання діяльності яких розроблено автором дисертаційної роботи (рис. 4).

Рис. 4. Модель комбінованого механізму державного регулювання діяльності малих форм сільськогосподарського виробництва

Джерело: розробка автора.

Запропонована модель комбінованого механізму державного регулювання діяльності малих сільськогосподарських виробників дасть змогу реалізувати низку очікувань, серед яких – зменшення рівня безробіття серед сільського населення з одночасним створенням мережі самодостатніх сільськогосподарських виробництв; формування культури ековиробництва високоякісної продукції; підвищення рівня добробуту та фінансової освіченості населення, його відповідальності за зобов'язаннями; гармонійний розвиток усіх сфер сільськогосподарської діяльності та сільських територій.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі узагальнено теоретичні засади й особливості реалізації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на сучасному етапі соціально-економічного поступу держави й означено напрями та перспективи його оптимізації. Отримані результати дали змогу сформулювати наступні висновки:

1. Узагальнено теоретичні підходи до розуміння сутності й особливостей функціонування державного регулювання, що сприяло формуванню позиції, стосовно якої останнє є інструментом реалізації пріоритетних програм розвитку ключових галузей національного господарства. Як квінтесенція правової, економічної, організаційної і соціальної складових, воно повинно сприяти рівномірній розбудові обраної галузі та її складових в умовах конкуренції вільного ринкового простору. Серед принципів провадження обов'язково має стати селективність, що підкріплюватиметься функцією формування конкурентних переваг. Активізація зазначених підвалин передбачає обрання перспективних об'єктів отримання коштів з метою посилення їхньої участі у виробничій діяльності та створення сприятливих умов для становлення і подальшого сталого розвитку.

2. Сформовано розуміння необхідності об'єднання в єдиному гармонійному векторі інструментів різних видів державного регулювання – правового, економічного, фінансового, бюджетного, інвестиційного, що мають бути сформовані у чітко означені моделі та програми, а не функціонувати окремо. За таких умов їхня взаємодія сприятиме створенню економічно ефективного механізму реалізації, де базисом провадження стануть економічні важелі, підкріплені нормативними основами. Як результат – закладання підвалин чіткої соціально-економічної політики та збалансованого розвитку галузі й національного господарства.

3. З'ясування умов і особливостей функціонування практикованих різними країнами світу моделей реалізації державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва довело пріоритетність використання прямих методів за рахунок надання адресних дотацій і субсидій. Проте чітко прослідковується потреба автентичності підходів під час їх провадження, а також необхідність долучення фінансово-економічних інструментів. Відтак оптимізацію вітчизняної моделі слід починати з окреслення кола пріоритетних отримувачів і пропозиції актуальних фінансових продуктів для сільськогосподарських виробників.

4. Виявлено, що на сьогодні пріоритети реалізації державного регулювання сільськогосподарського виробництва зосереджені на великих і середніх виробниках галузі. При цьому як інструменти регулювання застосовуються кредитування на пільгових умовах, пряма фінансова підтримка й окремі послаблення в оподаткуванні. Однак наразі обсяги прямого бюджетного фінансування в Україні сягають тільки 18%, в той час, як аналогічний показник у країнах коливається від 30% у США до 77% у Норвегії. Водночас відзначається нерівномірність динаміки асигнування окремих сфер діяльності: з 2008-го р. до 2018 р. дотації на тваринництво зменшилися на 63,4%, а на рослинництво зросли на 43,8%. Розподіл

коштів за регіонами теж нерівномірний. Майже по всіх програмах на кінець 2018 р. лідером отриманої бюджетної підтримки стала Вінницька область – 1198,0 млрд грн, а аутсайдером Закарпатська область – 51,5 млн грн.

5. Аналіз складових реалізації державного регулювання сільськогосподарського виробництва засвідчив превалювання кредитної і страхової сфер. Зокрема, кредитна підтримка здійснювалася за програмою «Фінансова підтримка АПК – здешевлення кредитів», а середній показник отриманих виробниками пільгових кредитів за 2013–2019 рр. становив 55,9 млрд грн за рік. Дещо гіршими є результати використання інструментів страхової галузі: незважаючи на фактичне зростання кількісних показників, зацікавленість сільськогосподарських страхувальників до пропозицій страхових компаній є невисокою внаслідок невідповідності страхових продуктів існуючим ризикам діяльності.

У результаті скасування спеціального режиму ПДВ для сільськогосподарських виробників було втрачено дієвий механізм державного регулювання, що давав змогу усім підприємствам, зареєстрованим як платники ПДВ, акумулювати додаткові кошти для подальшого їх спрямування у виробничу діяльність. У 2016 р. внаслідок накопичення ПДВ на спецрахунках сільськогосподарські виробники одержали 33,6 млрд грн дієвої підтримки, в той час як фінансування галузі з бюджету склало 2,2 млрд грн. Окрім того, трансформація фіксованого сільськогосподарського податку в єдиний податок (4 група платників) і збільшення ставок останнього спричинили зростання податкового тягаря на виробників, що спонукало до фактичного знищення середніх і малих виробників.

6. Результативні показники провадження державного регулювання сільськогосподарських виробників за параметрами діючої на вітчизняних теренах моделі засвідчили, що у 2014 р. в Україні підтримка галузі склала -2,23% ВВП, тоді як у країнах Європейського Союзу аналогічний показник фіксувався на рівні 0,71% ВВП. В абсолютному вимірі результат сукупної підтримки галузі (TSE) у 2017 р. в ЄС становив 104,5 млрд дол., а в Україні – -1,9 млрд дол. Окрім цього, відзначається зростання рівня безробіття сільського населення, зниження інвестиційної активності та рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва, а також зменшення кількості малих і мікропідприємств досліджуваної сфери діяльності. Тобто чітко прослідковується невідповідність задіяних механізмів державного регулювання потребам сучасного сільськогосподарського виробництва.

7. Результати дослідження особливостей провадження державного регулювання за допомогою інструментів банківської і страхової сфер довели їх низьку ефективність на даному етапі діяльності внаслідок доступу до запропонованих продуктів і ресурсів обмеженого кола сільськогосподарських виробників. Саме тому слід зосередити увагу на аспектах комплексного використання означених складових. Причому для кола малих сільськогосподарських виробників передбачено використання механізмів як пільгового страхування та кредитування, так і мікrokредитування та мікroстрахування, що уможливлять доступ до програм державної підтримки широкого кола сільськогосподарських виробників.

8. Запропоновано послаблення в оподаткуванні в межах державного регулювання сільськогосподарського виробництва зосередити на категорії малих виробників. При цьому платниками вважатимуться особисті селянські господарства, що є учасниками територіальних виробничих кластерів, у яких в обсягах сукупного місячного доходу понад 70% становитиме дохід від реалізації виробленої у власному господарстві сільськогосподарської продукції. Об'єктом оподаткування слугуватиме загальна сума місячного (річного) доходу господарства, базою оподаткування – різниця між загальною сумою місячного (річного) доходу та неоподатковуваним мінімумом, що має бути встановлений на рівні прожиткового мінімуму, а ставки градуюватися від 5% до 15% залежно від розміру доходу. Для особистих селянських господарств, що ведуть індивідуальну діяльність, запропоновано провадити оподаткування як для платників єдиного податку 1 групи. Платником у цьому випадку є не окрема особа, а все господарство.

9. На основі узагальнення отриманих даних і розроблених пропозицій сформовано модель комбінованого механізму державного регулювання діяльності малих сільськогосподарських виробників. Доцільність зосередження саме на такому колі виробників довів проведений кореляційно-регресивний аналіз впливу факторів на рівень ВВП держави, відповідно до якого найвагомим елементом став обсяг реалізації продукції суб'єктами малого сільськогосподарського виробництва. Запропонована модель є поєднанням двох програм підтримки, що діють на підставі узагальнених обов'язкових вимог. Перша спрямована на розвиток спільного територіального сільськогосподарського виробництва, за умовами якої малі виробники мають бути учасниками територіальних виробничих кластерів. Друга передбачає мікрофінансову підтримку для тих особистих селянських господарств, які вирішили займатися індивідуальною діяльністю. В обох варіантах використовуються інструменти сфер оподаткування, кредитування та страхування, застосування яких контролює та субсидує у відповідній мірі держава.

Запропонована модель сприятиме збалансованому розвитку різних сфер сільськогосподарського виробництва, створенню передумов формування потужних регіональних ринків якісної органічної продукції, а також підвищенню рівня добробуту населення та розвитку сільських територій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Осіпова А. А. Стан та перспективи державної підтримки сільськогосподарського виробництва. *Вісник ХНАУ: Сер. Економіка АПК і природокористування*. Харків. 2009. Вип. 12. С. 448–453. (0,25 ум. друк. арк.).
2. Осіпова А. А. Зарубіжний досвід державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств України. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії*. Чернівці. 2010. № 2 (19). С. 277–285. (0,38 ум. друк. арк.).
3. Осіпова А. А. Перспективи зобов'язань України щодо скорочення бюджетної підтримки сільського господарства у зв'язку зі вступом до СОТ. *Економічний простір*. Придніпровська державна академія будівництва та

архітектури. Дніпро. 2010. № 44/2. С. 115–120. (0,25 ум. друк. арк.).

4. Осіпова А. А. Напрями державної підтримки сільськогосподарського виробництва та її вплив на конкурентоспроможність продукції на світовому ринку. *Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою*. Донецьк: ДонДУУ. 2009. С. 108–114. (0,29 ум. друк. арк.).

5. Осіпова А. А. Напрями державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2020. № 4. С. 67–71. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-4-5883>. (0,17 ум. друк. арк.).

6. Осіпова А. А. Ефективність інструментів державної підтримки сільськогосподарського виробництва. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7975> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.6.61 (0,29 ум. друк. арк.).

7. Осіпова А. А. Державна підтримка як інструмент стабілізації розвитку тваринництва в Україні. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2020. Вип. 96. Ч.2. С. 84–103. URL: <http://journal.udau.edu.ua/assets/files/96/6.pdf> (0,79 ум. друк. арк.).

8. Осіпова А. А. Аналіз результативності державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: «Економічні науки». 2020. Вип. 38. С. 37–41. URL: <http://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/646/637> (0,21 ум. друк. арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

9. Осіпова А. А. Агрострахування як складова державної підтримки сільськогосподарського виробництва. *Polish journal of science*. 2020. № 31. С. 35–40. (0,21 ум. друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

10. Осіпова А. А. Напрями державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Ефективність бізнесу в умовах трансформаційної економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Сімферополь, 2009. Т 1. С. 234–236. (0,13 ум. друк. арк.).

11. Осіпова А. А. Необхідність державної підтримки сільськогосподарського виробництва України. Розвиток аграрного виробництва в умовах світової аграрно-економічної кризи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. Київ: Інститут аграрної економіки, 2009. С. 82–84. (0,13 ум. друк. арк.).

12. Осіпова А. А. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України у СОТ. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Умань: Уманський НУС, 2009. С. 80–81. (0,08 ум. друк. арк.).

13. Осіпова А. А. Напрямки підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на світовому ринку: матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених. Умань, 2009. Ч. II. С. 126–128. (0,13 ум. друк. арк.).

14. Осіпова А. А. Зарубіжний досвід державної фінансової підтримки сільського господарства. Важелі і механізми формування сталого розвитку економіки в умовах світової глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет

конф. Тернопіль, 2010. Ч.2. С. 88–89. (0,08 ум. друк. арк.).

15. Осіпова А. А. Перспективи зобов'язань України щодо скорочення бюджетної підтримки сільського господарства відповідно до вимог СОТ. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали 4 Міжнар. наук.-практ. конф. Умань: Уманський НУС, 2010. С. 50–52. (0,13 ум. друк. арк.).

16. Осіпова А. А. Особливості страхування сільськогосподарських ризиків. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Умань: Уманський національний університет садівництва, 2011. С. 50–51. (0,08 ум. друк. арк.).

17. Осіпова А. А. Развитие взглядов на сущность дефиниции «государственная поддержка». Современная аграрная экономика: наука и практика: материалы междунар. научн.-практ. конф. Беларусь, Горки, 2019. С. 191–195. (0,04 ум. друк. арк.).

18. Осіпова А. А. Зарубіжний досвід провадження державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали 13 Міжнар. наук.-практ. конф. Умань, 2019. С. 71–73. (0,13 ум. друк. арк.).

19. Осіпова А. А. Теоретичні основи функціонування державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Розвиток підприємницької діяльності в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: зб. матеріалів 13 Міжнар. наук.-практ. конф. Херсон, 2019. С. 123–126. (0,17 ум. друк. арк.).

20. Осіпова А. А. Сутність державної підтримки та державного регулювання сільськогосподарського виробництва. Підсумки наукової роботи за 2014–2019 рр.: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., приуроченої 175-річчю Уманського НУС. Умань, 2019. С. 127–129. (0,13 ум. друк. арк.).

21. Осіпова А. А. Розвиток поглядів на сутність дефініції «державна підтримка». Економіко-правові детермінанти розвитку агропромислового комплексу: матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу. Умань, 2019. С. 50–53. (0,17 ум. друк. арк.).

22. Осіпова А. А. Сучасні напрями державної фінансової підтримки аграрного сектору. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Полтавської державної аграрної академії. Полтава, 2020. С. 226–299. (0,17 ум. друк. арк.).

23. Осіпова А. А. Форми реалізації державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні. The 3 th international scientific and practical conference «Man and environment, trends and prospects». Tokyo, Japan. 2020. С. 41–45. (0,21 ум. друк. арк.).

24. Осіпова А. А. Принципи державної підтримки сільськогосподарського виробництва. The IX th International scientific and practical conference «Actual aspects of development in the context of globalization» (March 23–24, 2020). Florence, Italy 2020. С. 261–264. (0,17 ум. друк. арк.).

25. Осіпова А. А., Барабаш Л. В. Оцінка механізму державної підтримки аграрного сектору економіки України. Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. Одеса: ОНЕУ, 2020. С. 107–111. (0,21 ум. друк. арк.).

26. Осіпова А. А. Проблемні питання діяльності аграрного сектору в сучасних умовах. Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи

розвитку: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. Херсон: ХДАУ, 2020. С. 130–132. (0,13 ум. друк. арк.).

27. Осіпова А. А. Механізми реалізації державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Актуальні проблеми економіки, управління та права в умовах глобальних викликів сьогодення: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 12–15. (0,17 ум. друк. арк.).

28. Осіпова А. А. Напрями підвищення ефективності державної підтримки тваринництва в Україні. Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. Інтернет конф. Ч.1. Умань: Уманський НУС, 2020. С. 154–157. (0,17 ум. друк. арк.).

29. Осіпова А. А. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва України в умовах функціонування в складі СОТ: матеріали Всеукр. наук. конф. Молодих учених і науково-педагогічних працівників. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С. 57–60. (0,17 ум. друк. арк.).

30. Осіпова А. А. Державна підтримка агрострахування у сучасних умовах. Актуальні проблеми розвитку фінансової системи України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф. Херсон: ХНТУ, 2020. С. 194–196. (0,13 ум. друк. арк.).

31. Осіпова А. А. Модель реалізації державної підтримки сільськогосподарського виробництва США. Економічна політика держави в умовах трансформаційних змін: зб. тез наукових робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф. Одеса: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2020. С. 17–20. (0,17 ум. друк. арк.).

32. Осіпова А. А. Податкові аспекти державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Економіка в контексті глобальних змін суспільства: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро: ВО «Перспектива», 2020. С. 28–30. (0,13 ум. друк. арк.).

33. Осіпова А. А. Кредитування як перспективний напрям державної підтримки сільськогосподарських виробників. Стан та тенденції розвитку економіки, обліку, фінансів і права: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч.1. С. 33–35. (0,13 ум. друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

34. Осіпова А. А. Стан та перспективи державної підтримки сільськогосподарського виробництва. *Сучасні аспекти стабільного розвитку економіки*: колективна монографія. Умань: Уманський НУС, 2010. С. 161–165. (0,04 ум. друк. арк.).

35. Осіпова А. А. Використання зарубіжного досвіду державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств в Україні. *Актуальні питання розвитку сучасної економіки*: колективна монографія. Умань: Уманський національний університет садівництва, 2011. Ч.1. С. 279–282. (0,17 ум. друк. арк.).

36. Осіпова А. А. Еволюція та сутність державного регулювання аграрного сектору економіки. *Соціально-економічні засади формування економічної системи України*: колективна монографія. Умань, 2019. С. 140–144. (0,21 ум. друк. арк.).

37. Осіпова А. А. Лізинг як перспективний фінансовий інструмент розвитку сільського господарства. *Забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: теорія, методологія та практика: колективна монографія*. Умань, 2020. С. 197–202. (0,21 ум. друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Осіпова А. А. Державне регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

У дисертаційній роботі обґрунтовано та систематизовано науково-теоретичне підґрунтя провадження державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва та формування ефективної моделі механізму його реалізації в сучасних економічних умовах України.

Узагальнено теоретичні основи функціонування державного регулювання сільськогосподарського виробництва, під яким слід розуміти сукупність протекційних заходів, спрямованих на створення фінансово безпечних умов діяльності сільськогосподарським виробникам на засадах конкурентних переваг з метою оптимізації умов і результатів їх господарювання та формування належного рівня продовольчої безпеки країни.

З'ясовано особливості реалізації діючого механізму державного регулювання сільськогосподарського виробництва в Україні та визначено пріоритетні напрями посилення активності його фінансових інструментів.

Розроблено модель комбінованого механізму державного регулювання діяльності малих форм сільськогосподарського виробництва, що передбачає функціонування останніх як з веденням індивідуальної діяльності, так і як учасників територіального виробничого кластера.

Ключові слова: державне регулювання, сільськогосподарське виробництво, мікрокредитування, мікростраховання, мікрооподаткування, розвиток.

АННОТАЦИЯ

Осипова А. А. Государственное регулирование развития сельскохозяйственного производства. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством.

В диссертационной работе обоснованы и систематизированы научно-теоретические основы производства государственного регулирования развития сельскохозяйственного производства и формирования эффективной модели механизма его реализации в современных экономических условиях Украины.

Обобщены теоретические положения функционирования государственного регулирования сельскохозяйственного производства, под которым следует понимать совокупность протекционных мероприятий, направленных на создание финансово

безопасных условий деятельности сельскохозяйственным производителям на базе конкурентных преимуществ с целью оптимизации условий и результатов их хозяйствования и формирования надлежащего уровня продовольственной безопасности страны.

Уточнены особенности реализации действующего механизма государственного регулирования сельскохозяйственного производства в Украине и определены приоритетные направления усиления активности его финансовых инструментов.

Разработана модель комбинированного механизма государственного регулирования деятельности малых сельскохозяйственных производителей, которая предусматривает функционирование последних как самостоятельно, так и в качестве участников территориальных производственных кластеров.

Ключевые слова: государственное регулирование, сельскохозяйственное производство, микрокредитование, микрострахование, микроналогообложение, развитие.

SUMMARY

Osipova A.A. State support of agricultural production. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a specialty 08.00.03 – economy and management of a national economy.

The dissertation is devoted to substantiation and systematization of scientific and theoretical basis of state regulation of agricultural production and formation of an effective model of the mechanism of its realization in modern economic conditions of Ukraine.

The dissertation substantiates the essence of the concept of "state regulation of agricultural production", which should be understood as a result of harmonious effective interaction of elements of organizational, legal, social and economic nature in order to balance areas of agricultural activity and promote sustainable development.

The basic postulates of the functioning of state regulation of agricultural production were further expanded. In particular, the principle of selectivity, which supplemented the existing list, provides for selective state regulation, according to the influence of participants on the results of the national economy, and the principle of time constraint focuses the attention of producers and the state on concentrating efforts to increase production efficiency. In turn, the formation of competitive advantages is defined as one of the modern functions and goals of state regulation of agricultural production.

It is proved that the achievement of effective development of agricultural production is possible under the condition of a harmonious combination of five main types of state regulation: financial, economic, legal, investment and budgetary.

As a result of research and comparison of the models of state regulation of agricultural production practiced in Ukraine and abroad, the limitations of domestic

stimulating tools are noticed. Thus, foreign practice of regulating the development of agricultural production is based on the use of specialized credit and insurance products, financial instruments (subsidies, subventions, grants), the development of targeted programs and special taxation. At the same time, the objects of regulation are small and medium-sized agricultural producers. In Ukraine, preference is given to large producers, and the implementation of state regulation is carried out through financial instruments and state targeted development and support programs.

The results of realization of the current model of state regulation of agricultural production in Ukraine are analyzed and the peculiarities of interaction of the banking and insurance sectors with agricultural producers taking into account the state support are determined. It is argued that targeted programs for the development of the industry, including preferential lending, special tax regime, the provision of various grants, subsidies, subventions are the basis of state support for agricultural production, but are aimed primarily at large agricultural producers.

It is noted that there is no scientifically sound mechanism for allocating budget funds to agricultural producers. It is proposed to implement the mechanism of state regulation through the activation of financial instruments through microcredit and microinsurance, which are focused on personal farms that have chosen to work individually on the terms set by the state.

The mechanism of state regulation in the segment of small agricultural production, aimed at attracting local communities and rural development, in the form of territorial production clusters, connecting small agricultural producers, processing plants and procurement and storage points.

A model of a combined mechanism of state regulation of small forms of agricultural production has been developed, which provides for the operation of such producers both independently, with individual activities and the opportunity to become a participant in the state microfinance support agricultural production.

The dissertation is an independent study in which new theoretical and methodological principles, scientific and applied aspects of substantiation of priorities and tools for the development of agricultural production in the food security system of Ukraine are developed. The practical significance of the obtained results is that the main scientific provisions, conclusions and recommendations formulated in the work have a practical direction and can be used to increase the efficiency of formation and implementation of state regulation of agricultural production. The implementation of the results of the dissertation research is confirmed by the relevant certificates.

Keywords: state regulation, agricultural production, microlending, microinsurance, microtaxation, development.

Підписано до друку 24.11.2020 р.
Ум. др. арк. 0,9. Формат 60x84/16.
Тираж 120 прим. Папір офсетний. Зам. № 670/2020

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19, вул. Садова, 2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 3-51-33, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com
vizavisadova@gmail.com

